

- a tudományos és műszaki utánpótlás gyakorlati képzésének elősegítése;
- a német dokumentáció és könyvtárügy céljaira tudományos–műszaki információs és beszerzési központok fenntartása Washingtonban és Tokióban;
- tanácsadás és közreműködés a regionális információs szolgáltató intézmények koordinálásában és a szakmai információs központok munkaközösségének titkársági feladatai;
- közreműködés a nemzetközi tájékoztatási feladatok ellátásában;
- a társintézmények támogatása a tájékoztatással kapcsolatos intézkedéseik megtételében.

A GID nem áll közvetlenül a felhasználók rendelkezésére. A tájékoztatótudomány és tájékoztatásügy legátfogóbban értelmezett tárgykörében azonban *információs központként is szolgál*. Ebben a minőségében nemcsak a tájékoztatásüggyel kapcsolatos szakirodalommal foglalkozik, hanem *felvilágosítást is ad a meglévő és*

tervezett információs szolgáltatásokról és intézményekről, a befejezett, folyamatban lévő és tervezett kutatási és fejlesztési projektekről. Kiépíti és működteti a tájékoztatási szakirodalom központi könyvtárát, valamint az osztályozási rendszerek és tezauszok központi gyűjteményét. Nemzeti cserepartnerként (*National Informations Transfer Centre, NITC*) vesz részt az Unesco – ISORID (*International Information System on Research in Documentation = A Dokumentációs Kutatás Nemzetközi Információs Rendszere*) munkájában.

A GID belső szervezete az alkalmazott kutatásokat végző kutatóintézetekéhez hasonló. A tervezett felépítést az 1. ábra mutatja be.

/LOHNER, F.: *Die Gesellschaft für Information und Dokumentation mbH (GID) = DFW Dokumentation, Information, 26. köt. Sonderheft zum Deutschen Dokumentartag 1978. p. 39–40./*

(Dezső Zsigmondné)



KÖNYVTÁRAK – KÖNYVTÁRI TEVÉKENYSÉG

A könyvtári koordináció problémái a Szovjetunióban

A könyvtári funkciók kiszélesedésével egyre fontosabbá válik a könyvtárak közös tevékenysége. Ez a folyamat az összes könyvtártípusra kihat.

E cél érdekében rendezték 1979 májusában a „*Különböző könyvtártípusok együttműködéséről és koordinációjáról*” szóló össz-szövetségi tudományos konferenciát a Szovjetunió Kulturális Minisztériuma és a Szovjetunió Állami Tudományos Műszaki Bizottsága, illetve az Állami Lenin Könyvtár (Goszudarsztvennaja Biblioteka im. Lenina) és az Állami Nyilvános Tudományos–Műszaki Könyvtár (Goszudarsztvennaja Publicsnaja Naucsno-Tehnicoszkaja Biblioteka) égisze alatt.

A konferencián 4 előadás és 18 hozzászólás hangzott el. A legfontosabb kérdések közül ki kell emelni a következőket: az ágazati módszertani központok szerepe a könyvtári koordináció fejlesztésében; a tudományos–műszaki és általános tudományos könyvtárak együttműködése a népgazdaság szakembereinek ellátásában; a mezőgazdasági, orvosi, a főiskolai és általános tudományos könyvtárak, valamint a tudományos–műszaki és közművelődési könyvtárak közös munkája; a különböző tudományági könyvtárak együttműködése a centralizáció feltételei között.

A bevezetőben N. I. MOHOV, a Szovjetunió Kulturális Minisztériumának képviselője nagy jelentőséget tulajdonított a könyvtáraknak a kommunizmus építésének megvalósításában.

A Kulturális Minisztérium Könyvtári Osztályának vezetője, V. V. SZEROV előadásában azokat az intézkedéseket hangsúlyozta, melyeket az SZKP a további kulturális fejlődés, a könyvtári munka tökéletesítése céljából hozott. Alapvető jelentőséggel bír az SZKP Központi Bizottságának „*A könyvtárak szerepének növeléséről a dolgozók kommunista nevelésében és a tudományos–műszaki haladásban*” (1974) című határozata. A könyvtári munka megjavításának irányát a Párt a könyvtári hálózatok centralizálásában, a könyvtártípusok szoros együttműködésében, a könyvtári rendszer országos irányításában jelölte meg. A könyvtári ellátás szervezetének alapvető hiányosságait a hivatali elkülönülésben, a szükséges koordináció hiányában, a vezetés gyöngeségében jelölte meg.

Az 1974 óta eltelt 5 év alatt jelentős munka folyt az országban. Tervszerűen fejlődött a közművelődési könyvtárak hálózata. A könyvtári és bibliográfiai munka területén ötéves és perspektivikus programokat dolgoztak ki. Nagy jelentőségű volt az „*Általános és a tudományos–műszaki könyvtárak együttműködéséről*” szóló határozat. Ma már a könyvtártípusok nagy része részt vesz az új, központosított könyvtári rendszerekben.

A következő időszak legfontosabb feladata, hogy a

lehetőségeket mind jobban kihasználják, a könyvtárak mind nagyobb számban vegyenek részt az egységes rendszerben, s a koordináció a könyvtári együttműködés kötelező formájává válik. A megvalósítás erőteljesen függ a módszertani központoktól. *Tökéletesíteni kell a könyvtári munka tervezését, meg kell erősíteni a tudományos-módszertani vezetést.*

A könyvtári eredmények egyesítése, az elzárkózás felszámolása, a különböző típusú könyvtárak együttműködéséhez szükséges alap létrehozása – ezek az Állami Lenin Könyvtár legfontosabb feladatai, melyeket N. SZ. KARTASOV, a Lenin Könyvtár igazgatója hangszólyozott előadásában.

A Lenin Könyvtár a tízéves terv során hatalmas tudományos és szervező munkát végzett a különböző típusú könyvtárak olvasószolgálati munkájának koordinálása terén. Az általános tudományos könyvtárakkal együttműködve, megállapodásokat hozott tető alá a moszkvai könyvtárak együttműködéséről az olvasószolgálat és az állománygyarapítás területén. Sokat tett a Lenin Könyvtár a könyvtárközi kölcsönzés, az állománygyarapítás, a tudományos kutató és a tudományos módszertani munka fejlesztésében. Döntések születtek a retrospektív bibliográfiák, a központi katalógusok létrehozásáról, de a központi katalógusok rendszerével kapcsolatos jogszabály hiánya hátráltatja a koordinációt.

N. SZ. KARTASOV megjelölte a Lenin Könyvtár előtt álló feladatokat. Így például szükséges lenne felújítani a könyvtárközi kölcsönzés koordinálására hivatott bizottságot, egységes programba kellene foglalni a könyvtári eredmények regionális vizsgálatát, egységes automatizálási politikát kellene követni, központot kell létrehozni a Lenin Könyvtár vezetése alatt a könyvtári eredmények és a tudományos munka szervezésének tanulmányozására.

A tudományos és a termelőmunka segítésének fokozásával, a tudományos-műszaki és az általános tudományos könyvtárak együttműködésének erősítésével foglalkozott I. M. HARINA, az Állami Nyilvános Tudományos-Műszaki Könyvtár igazgatója. Az együttműködés az állománygyarapítás, az olvasószolgálat, a bibliográfiai, módszertani és a tudományos kutató munka terén valósulhat meg. A közös munka irányát az általános tudományos és a tudományos-műszaki könyvtárak együttműködéséről és a regionális ágazati és általános letéti könyvtárak együttműködéséről szóló határozatok fejezik ki.

I. M. HARINA véleménye szerint a két legnagyobb könyvtár – az Állami Nyilvános Tudományos-Műszaki Könyvtár és a Lenin Könyvtár – módszertani együttműködéséhez szükséges a könyvtári és a bibliográfiai munka szabványainak kidolgozása, a könyvtárközi kölcsönzés tökéletesítése, az összehangolt módszertani döntések elfogadása, az olvasói kontingens racionális elosztása.

A koordináció megvalósításában nagy jelentőségük van a köztársasági módszertani központoknak. Erről beszélt I. K. BALTUSIC, a Litván SZSZK Központi Könyvtárának vezetője. Koordináló szerepük van a többéves programoknak, a központi terveknek, a tudományos konferenciáknak. A koordináció megvalósítása szükségessé teszi a *könyvtári törvény megalkotását*, amely a könyvtári integráció legfőbb elveit foglalná magába.

M. P. KNJAZEVA, a tudományos, műszaki és szakkönyvtárak koordinálásával foglalkozó bizottság titkára a hatékonyság fokozása szempontjából tekintette át a különböző típusú könyvtárak munkáját.

A GSZNTI-hez (Goszudarsztvennaja Szisztéma Naucsno-Tehnicseszknoj Informacii = Állami Tudományos-Műszaki Információs Rendszer) tartozó könyvtárak minden szintjén létrejött az együttműködés. Funkcióik pontosan körülhatároltak. Nehézségek mutatkoznak az egységes ágazati és területi információs rendszer létrehozásában.

Az együttműködés jó példája a *szakszervezeti könyvtárak* munkája. A centralizáció folyamán több üzemegységre kiterjedő szakszervezeti könyvtárak alakultak, s ezek felvették a kapcsolatot más típusú könyvtárakkal is. A kísérlet során létrejött a *különböző könyvtártípusok centralizációja* ugyanazon az üzemegységen belül.

A különböző könyvtártípusok együttműködésének eredményeként megjavult a mezőgazdasági dolgozók, az orvosok és a diákok könyvtári ellátása. Ezt elősegítette a könyvtárközi kölcsönzés, az összehangolt állománygyarapítás, az ajánló bibliográfiák, új beszerzési jegyzékek kiadása stb. A mezőgazdasági és általános tudományos könyvtárak együttműködése főképp a könyvtárak területi, illetve regionális egyesítését követően jött létre.

Az orvosi könyvtárak legfőbb törekvése a szakemberek ellátását szolgáló komplex munka kialakítása, amely az egész hálózatra kiterjed. A kievi Sevcenko Egyetem Könyvtára a koordináció eszközeivel a diákok munkáját segíti elő. Felkészíti őket a könyvtárak használatára és bibliográfiai segédleteket ad ki.

Az olvasói érdeklődésből és az ipar követelményeiből kiindulva keresik az együttműködés formáit a tudományos-műszaki, a szakszervezeti és a közművelődési könyvtárak. A tudományos-műszaki könyvtárak a közművelődési könyvtárakkal együttműködve, az olvasók nagy tömegét vonzzák magukhoz.

Mindezek mellett meg kell jegyezni, hogy még sok nehézség található, amelynek oka a hivatali függőség, a munkafolyamatok konzervatív volta, a meggyökeresedett tradíció, a könyvtári állomány színvonalatlansága. A kooperáció sokszor csak esetleges. Hasznos lenne egy dokumentum létrehozása, mely a koordináció alapjait erősítené meg.

Felmerült az általános és ágazati letétek együttműködésének problémája. Ez a kérdés a letétek bonyolult felépítésével függ össze. Az állomány összetétele sokszor egybeesik. A letéti hálózatnak a gyakorlati munka során kell kialakulnia.

A különböző könyvtárak együttműködése a legnagyobb mértékben a könyvtárközi kölcsönzés révén valósul meg. Erről I. I. BIKASOVA, a Belorusz SZSZK Állami Lenin Könyvtárának munkatársa tájékoztatott. A könyvtárközi kölcsönzés tökéletesítése a könyvtárak állományának mind szélesebb használatához vezet.

A könyvtári hálózat centralizálásával megerősödtek a könyvtári kapcsolatok, a koordináció és kooperáció új útjai nyíltak meg a könyvtárak előtt. Néhány helyen a könyvtárak koordinációja a városfejlesztés komplex tervében kapott helyet. Egységes bibliográfiai apparátus alapján koordinálják a munkáskollektívák információs ellátását. Nagy jelentőséggel bír a módszertani munka egységesítése.

Az össz-szövetségi tudományos konferencia kimutatta a koordináció és a kooperáció növekvő szerepét a könyvtári munka összes területén. Hangsúlyozta, hogy a koordinációnak a könyvtártípusoktól függetlenül az együttműködés kötelező formájává kell válnia.

/Problemü koordinacii rabotü bibliotek. = Szovetskoje Bibliotekovedenie, 1979. 6. sz. p. 3-11./

(Berczik Imréné)



A tudományos könyvtárak tipizálása a Szovjetunióban

A könyvtárügy egyik legfontosabb problémája a könyvtártípusok és -fajták meghatározása. A tipizálás azért fontos, mert egyrészt elengedhetetlen a könyvtári rendszer struktúrájában, a könyvtári munka tartalmában és formájában bekövetkezett változások nyomon követése, másrészt ha hiányzik az egységes szemlélet a könyvtárak felosztásában, a könyvtártípusok elkülönítése mindig a felosztás rögtönzött céljától (hivatalos kiadványok, nemzeti és nemzetközi statisztika, osztályozási rendszerek stb.) függ, tehát labilis.

Az osztályozás alapja olyan egységes metodika kell hogy legyen, amelynek alapján pontosan és egyértelműen meghatározható a könyvtár helye és specifikuma. A könyvtárak osztályozása két elv alapján valósulhat meg:

1. a klasszikus osztályozási elv alapján: a könyvtárak összességének logikus felosztása egy-egy kritérium szerint,

2. a sokszempontú osztályozási elv alapján: az egyes szempontok szerinti osztályozás nem egymás után történik, hanem egyidőben nagyszámú szempont figyelembevételével.

A szovjet könyvtári terminológia a klasszikus módszerrel, a rendeltetés ismérve szerint kapott csoportokat *könyvtártípusnak* (közművelődési és tudományos), a további részletezés útján kapottakat *fajtáknak* (általános tudományos, tudományos szak-, felsőoktatási stb.) nevezi. A cikk ezt a terminológiát követi.

A sokszempontú tipizáláshoz meg kell határozni azoknak az egymástól független jellemzőknek a körét, amelyek minden könyvtárra érvényesek, de különböző árnyalataik vannak az egyéb ismérvekkel való konkrét kapcsolattól függően. Ezeknek az ismérvcsoportoknak a megjelenési hasonlósága a könyvtárfajták meghatározásának a kritériuma.

A könyvtárak fő jellemzői:

1. *Rendeltetés:* a könyvtár funkciói lehetnek ideológiaiak (minden könyvtárra jellemző), közművelődésiek (minden könyvtárra jellemző, de nem egyforma mértékben), szakmaiak (részvétel a tudományos és termelő tevékenységben). Az első csoport nem alkalmas a csoportosításra. Ha a könyvtár közművelődési funkciója áll az első helyen, a könyvtár *közművelődési*, ha a szakmai funkció az elsődleges, a könyvtár *tudományos*.

2. *A könyvtár funkciója a tájékoztatási-könyvtári rendszerben:* a könyvtárnak lehetnek megőrzési, információs, módszertani, koordinációs, szórakoztató, kommunikatív, esztétikai funkciói. A szórakoztató funkciót a közművelődési könyvtárak látják el. A kommunikatív, koordinációs és esztétikai funkció önmagában nem alkalmas a könyvtár fajtájának meghatározására.

3. *Az olvasók összetétele alapján* a könyvtárak lehetnek *általános könyvtárak*, és meghatározott népegy-csoportok ellátására szolgáló *szakosított könyvtárak*.

4. *Az állomány tematikája alapján* a könyvtárak *általánosak*, amelyek gyűjtik a humán-, természet-, egzakt és alkalmazott tudományok irodalmát, és *szakkönyvtárak*, amelyek csak egyes tudomány- vagy termelési ágak irodalmát gyűjtik.

5. *Az állomány tipológiai összetétele alapján* a könyvtárak általánosak vagy szakkönyvtárak.

6. *Az állomány összetétele a kiadványfajták szerint:* az általános könyvtárak minden kiadványtípust gyűjtnek, a szakkönyvtárak főként a könyvek, folyóiratok vagy speciális kiadványtípusok gyűjtésére specializálódnak.

7. *Az állomány nyelvi összetétele alapján* vannak általános könyvtárak (nyelvre való tekintet nélkül gyűjtik irodalmukat), nemzeti, országos, idegen nyelvű könyvtárak. A felosztás alapja a kiadványok nyelvi megoszlásának aránya az egyes könyvtárakban.

8. *Az állomány kora szerint:* általános könyvtár (a kiadvány megjelenési idejére való tekintet nélkül gyarapít), tárolókönyvtár, modern irodalom könyvtára.